

РОЛЯ ПЕЦЯРБУРГСКІХ ТАВАРЫСТВАЎ У ВЫДАННІ БЕЛАРУСКІХ КНІГ

Ва ўмовах забароны беларускай мовы і ў сувязі з валуеўскім указам «Аб прыпыненні друкавання кніг рэлігійных і вучэбных на маларускім дыялекце» (1863 г.) быў нанесены непяпраўны урон развіццю нацыянальнай культуры, у тым ліку і літаратуры як асноўнай яе часткі. У 1876 г. выйшаў указ аб забароне ўвозу ў імперыю кніг і брашур, якія выдаюцца за межамі на малаўскім дыялекце.

Усё гэта прывяло да таго, што ў 80-я гады беларускую кнігу, асабліва дзіцячую, нельга было знайсці.

Упершыню творы беларускіх пісьменнікаў-фалькларыстаў былі надрукаваны на рускай мове. Так, у Пецярбургу ў 1855 г. выйшла першая арыгінальная аповесць «Цыганя». Яе аўтар, вядомы беларускі этнограф і пісьменнік П.Шпілеўскі, закранаў пытанні выхавання маладога пакалення. Пазней была выдана аповесць вядомага паэта-дэмакрата Янкі Лучыны (І.Неслухоўскага) «Верачка».

На стыку XIX-XX стагоддзяў як у Расіі, так і ў Беларусі назіраўся ўздым рэвалюцыйнага руху. Нягледзячы на забарону роднай мовы, у Пецярбургу ў 1902 г. узнікла першае беларускае выдавецтва «Круг беларускі». Ініцыятарам яго стварэння былі студэнты-беларусы, якія навучаліся ў розных вучэбных установах сталіцы. Выдавцкая праца «Круга» была вельмі абмежавана, кнігі выпускаліся на сродкі, сабраныя людзьмі, зацікаўленымі ў выданні і распаўсюджванні кніг на роднай мове. Сярод кніг «Круга беларускага» - зборнік для дзяцей «Казкі» (1904 г.), надрукаваны літарамі рускага алфавіта па прычыне адсутнасці беларускага. Імя выдаўца невядома, на тытульным лісце змешчаны толькі яго ініцыялы - А.К., а на адвароце тытульнага ліста значыцца, што кніга дазволена цензурай 14 красавіка 1904 г.

Новы этап у выданні беларускай кнігі звязаны з падрыхтоўкай і падзеямі рэвалюцыі 1905-1907 гг. У гэты час пачалі сваю дзейнасць новыя беларускія таварыствы. Ствараліся яны за межамі Беларусі - у Пецярбургу і Вільні. Асабліва значны ўклад у справу выдання беларускіх кніг унесла пецярбургскае выдавецкае таварыства «Загляне сонца і ў наша аконца» (1906 г.). Мэта дзейнасці яго, як гаварылася ў адным з параграфуў статута, заключалася ў тым, каб «друкаваць і распаўсюджаць сярод людзей кніжкі беларускія і ўсё, што тычыцца Беларусі».

Кіраўнік таварыства Б.Эпімах-Шыпіла ў садружнасці з аўтарскім калектывам ажыццяўляў цікавы і карысны намер: ад шырокага знаёмства з беларускай мовай праз вучэбны дапаможнік для першапачатковага навучання пісьменнасці да выданняў кніг беларускіх пісьменнікаў.

Нягледзячы на цяжкае фінансавое становішча і цензурныя абмежаванні, пецярбургскае выдавецтва вынудзіла цэлую бібліятэчку беларускіх кніг - 38 выданняў тыражом 100 тыс. экзэмпляраў. Сярод іх (акрамя падручнікаў, мастацкай літаратуры) - навукова-папулярныя выданні, літаратурны альманах «Маладая Беларусь» (3 выпускі).

Другім крокам кніжнага таварыства было выданне падпісной серыі «Беларускія песняры» ў шасці тамах. У яе ўвайшло ўсё лепшае з творчай спадчыны ХХ стагоддзя: творы В.Дуніна-Марцінкевіча, Ф.Багушэвіча, паэмы А.Міцкевіча і інш. Выйшлі ў свет зборнікі Я.Купалы, Ц.Гартнага, апавяданні Я.Коласа, З.Бядулі, А.Новіча, два выпускі «Беларускіх песень з нотамі», цэлая бібліятэка арыгінальных і перакладных п'ес Я.Купалы, К.Каганца, Э.Ажэшкі.

Таварыства праіснавала да 1914 г. і спыніла сваю дзейнасць у перыяд першай сусветнай вайны.

Ацэньваючы плённую дзейнасць прагрэсіўных беларускіх кнігавыдавцтваў станоўча, неабходна звярнуць увагу і на недахопы ў іх працы. Так, напрыклад, пры перавыданні твораў Ф.Багушэвіча таварыства «Загляне сонца і ў наша аконца» з мэтай «падцягнуць» мову выпраўляла аўтарскі тэкст. Шмат адступленняў ад арыгінала было і пры перакладзе драма-

тычных твораў: замест адэкватнага творчага перакладу чытачам прапанавалася апрацоўка з адаптацыяй тэксту.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ